

Bir Politika Transferi Örneği Olarak Türkiye’de Etik Yapılanma*

Nazmi KÜÇÜKYAĞCI

Başbakanlık Uzmanı, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Bilimi Doktora
Öğrencisi, vefanazmi@hotmail.com

Öz

Son çeyrek yüzyılda politika transferi, kamu yönetimi ve kamu politikası literatüründe revaçta olan kavramların başında gelmektedir. Politika transferi, genel ifadeyle, diğer ülkelerin tecrübesinin yol gösterici ve bilgi kaynağı olarak kullanıldığı bir karar alma biçimidir. Bugün politika transferi, Avrupa Birliği’ne(AB) üyelik sürecinde Türk kamu yönetiminde meydana gelen değişim ve dönüşümlerin açıklanmasında anahtar bir role sahiptir. Bu bağlamda bu çalışma bir taraftan Türk kamu yönetimi ve kamu politikası alanında sınırlı olarak çalışılan politika transferi kavramına odaklanmakta, diğer taraftansa AB üyelik sürecinde, Türk kamu yönetiminde yolsuzlukla mücadele kapsamında etik konusunda getirilen mekanizma ve yasal düzenlemelerin politika transferi çerçevesinde analizini gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Politika Transferi, Etik, Kamu Yönetiminde Etik, Avrupa Birliği

Ethics Structure in Turkey as a Policy Transfer Case

Abstract

Policy transfer has been one of the concepts fashionable in the public administration and public policy literature in last quarter century. Policy transfers, generally, take a decision form that is to be guiding the experience of other countries and is used as a source of information. Today policy transfer has a key role in explaining the changes and transformations in Turkish public administration in the process of European Union (EU) membership. In this context, on the one hand this study focuses on the concept of policy transfer, which gets limited area the Turkish public administration, on the other hand it aims to analyse the policy transfer framework of a set of ethics regulatory and ethics mechanisms in the fight against corruption in EU membership process in the Turkish public administration.

Key Words: Policy Transfer, Ethic, Ethics in Public Administration, European Union.

Giriş

Genelde karşılaştırmalı kamu yönetiminin özelde ise kamu politikası alanının önemli çalışma konularından biri olarak karşımıza çıkan politika transferi; kamu politikasının bir uluslararası örgüt ya da yabancı bir ülke merkezinden başka bir ülkeye aktarılarak uygulamaya alınması süreci ya da, bir siyasi sistemdeki stratejilerin diğer bir siyasi sistemde kullanılmak üzere alınması olarak tanımlanmaktadır(Wolman, 1992, s.27). Ancak politika transferinin kamu yönetimi literatüründe yeterince incelendiği ve tartışıldığı söylenemez. Bazı yazarlara göre politika transferi, ülkelerarası işbirliği ve kamu politikasının başka ülkeler tarafından öğrenilmesi veya başka ülke deneyimlerinden

---

* 27-29 Nisan 2017 14. Uluslararası Kamu Yönetimi Forumu’nda yayınlanmış bildirinin tam metnidir.

yararlanma süreci olarak(Dolowitz, Marsh, 2000, s.5); kimi yazarlara göre politika transferi, dünya hegemonu ülke ya da güçler tarafından kendi siyasal ve yönetsel yapılarını zorla/dayatma yoluyla az gelişmiş ülkelere sunma işlemi olarak(Güneşer Demirci, 2010, s.146) tanıtılmaktadır. Politika transferi, Türkiye’de 1945’li yıllardan itibaren, özellikle de 1980 sonrasında, kamu politikası inşa etmenin en önemli aracı konumuna yükselmiş, 2000’li yıllarda neo-liberal politikaların katkısıyla büyük bir ivme kazanmıştır(Güneşer Demirci, 2010, s.145).

Bu açıdan Türk kamu yönetiminde yolsuzlukla mücadele kapsamında etik yönetime ilişkin ilke ve prensiplerin oluşturulması-geliştirilmesi ve kamu etiği çalışmalarının yapılması da politika transferi çerçevesinden ele alınabilir niteliktedir. Bu çalışma Türk kamu yönetiminde yolsuzlukla mücadele ve etik konusunun politika transferi bağlamında incelenmesini hedeflenmektedir. Çalışmanın amacı, 2000’li yıllarda Türk kamu yönetiminde yolsuzlukla mücadele ve etik konusunda getirilen mekanizma ve yasal düzenlemelerin AB üyelik sürecinde yayınlanan belgeler ve ilgili kanunların gerekçeleri bağlamında incelenmesi ve politika transferi çerçevesinden bir analizin yapılmasıdır. Çalışma sadece etik kurul ve etik düzenlemeleri değil; aynı zamanda yolsuzlukla mücadele ve etik yapılanmayı tamamlayan diğer düzenlemelerin de politika transferi kuramı çerçevesinde inceleyen bir çalışma olarak literatüre önemli bir katkı sağlaması beklenmektedir. Bu kapsamda çalışmanın birinci bölümünde politika transferine ilişkin kavramsal çerçeve sunulurken, ikinci bölümde etik yapılanma ve düzenlemelerde politika transfer süreci analiz edilmeye çalışılmaktadır.

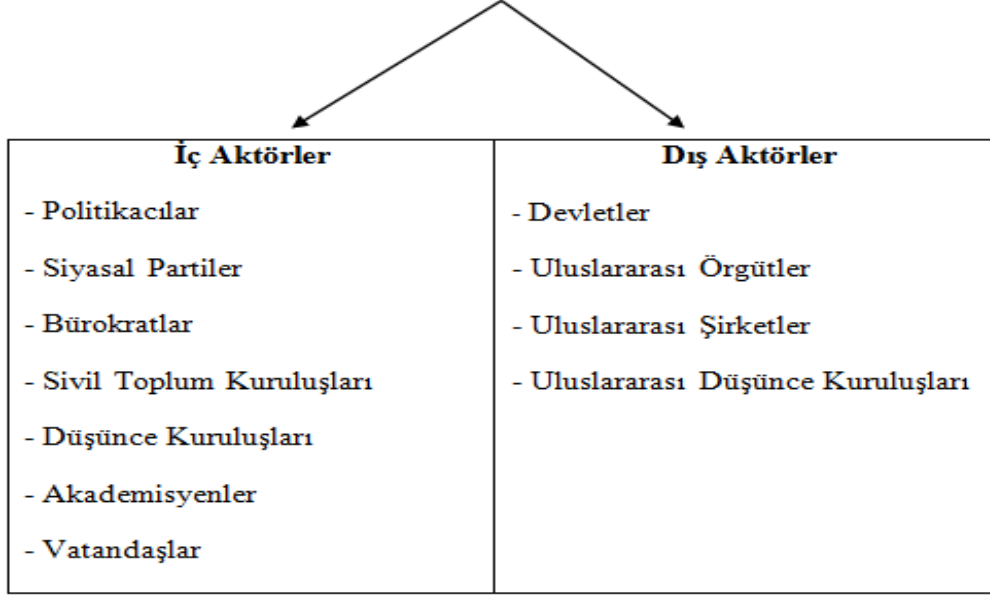
1. Politika Transferi

Politika transferi, bir politikanın, idari düzenlemelerin, kurumların ve düşüncelerin bilgisinin başka bir politika, idari düzenleme, kurum ve düşüncenin gelişiminde kullanılması sürecini ifade etmektedir(Dolowitz, Marsh, 1996, s.344). Politika transferi ülkeler arasında gerçekleşebileceği gibi kurumlar arasında da gerçekleştirilebilir bir süreçtir. Bu açıdan transfer, ülkenin geçmiş yönetim deneyimlerinden olabileceği gibi diğer ülkelerin geçmiş veya şu anki yönetim deneyimlerinden faydalanılarak yapılabilir. Genel olarak diğer ülkelerin bilgi ve tecrübelerinden yararlanarak belirli bir soruna ilişkin çözüm bulmayı ifade eden politika transferi, bir yandan kamu yönetimi alanında uygulanan politikalarda meydana gelen değişim sürecini ortaya koymakta, diğer yandan reformların nasıl yayıldığı konusunda bir yöntem sunmaktadır.

Mossberger ve Wolman’ın ifade ettiği gibi politika transferi kavramı, bir program veya politikanın başka bir devletten transfer eden devletin, neden politika transferine başvurduğunu; politika transferinin politik süreçte oynadığı fonksiyonu; karar sürecinin kendisinin niteliklerini ve sürecin başarılı veya başarısızlığının nedenleri gibi pek çok konuya odaklanmaktadır(Mossberger, Wolman,2003, s.429). Bu özelliği nedeniyle politika transferi, bir ülkenin diğer ülkelerde uygulanan politikalar ve programların incelenmesini ve yabancı ülkelerin bilgi ve tecrübelerinden faydalanılmasını sağlamaktadır. Bu sayede politika transferi sorunlara çözüm noktasında, karar sürecinde kararların daha rasyonel alınmasını sağlamakta ve bu da kararların kalitesini arttırmaktadır(Stone,1999,s.51-52). Böylece kamu politikalarının planlanması ve uygulama yöntemleri hükümetler tarafından yeniden şekillendirilebilmektedir.

Politikayı kim/kimlerin transfer ettiği konusu ise politika transferinde rol oynayan aktörleri gündeme getirmektedir. Bu aktörler yapılacak transferin niteliğini, içeriğini, kapsamını ve uygulamasını belirleyici bir konuma sahiptirler. Politika transferinin yapılmasında ve yönlendirilmesinde farklı aktörlerin yer aldığı görülmektedir. Bu aktörler değerlendirildiğinde; iç ve dış aktörler olmak üzere ikiye ayrıldığı görülür.

Şekil-1: Politika Transferinin Aktörleri

İç aktörler ulusal sınırlar içinde etkili olan aktörlerdir. Bu aktörlerden ilki politikacılarıdır. Çünkü düzenlemeler bir kamu politikasıyla hayata geçirilir. Bu noktada politikacılar kamu politikasının oluşumunda önemli bir yere sahiptir. Seçilen politikacılar, politika transferinin temel alt yapısını oluşturacak yasal düzenlemeleri hayata geçirme imkânına sahiptirler. Politikacılar siyasal partiler içinde faaliyet göstermektedir. Siyasal partiler toplumun değişik kesimlerinin talep ve tercihlerini formüle ederek politikaya dönüştürmekte ve bunların siyasal sisteme aktarılmasını sağlamaktadır(Çam,2006,s.244-245). Bu noktada siyasal partiler iktidarı elde etmek ve seçmenleri etkileyebilmek için bu tercihleri yansıtan politikaların aktarılmasında rol oynamaktadırlar.

Diğer bir iç aktörse bürokrasidir. Bürokratlar kamu politikasının oluşturulması ve bu politikanın hayata geçirilmesinde önemli işleve sahiptirler. Politikacılar politikaları planlarken bürokratların sahip olduğu bilgi birikim ve tecrübelerden faydalanırlar(Eryılmaz,2004, 2004, s.97-98). Uzmanlık bilgisine sahip olan bürokrasi, bu bilgi birikimini reform sürecinde ortaya koymakta ve istenilen politika çerçevesinde gereksinimlerin nasıl giderileceği konusunda destek sağlamaktadır. İç aktörlerden bir diğeri, toplumsal örgütlenme olan sivil toplum kuruluşlarıdır(STK). STK'lar transferin hangi alanlarda ve nasıl yapılacağına ilişkin doğrudan etki sahibi olabilmektedir. Hazırladıkları araştırma, inceleme ve raporlarla reformların şekillendiricisi, yönlendiricisi hatta sürükleyicisi olabilirler(<http://www.memurlar.net/haber/9523/>).

İç aktörlerden bir diğeri de düşünce kuruluşlarıdır. Bu kuruluşlar farklı alanlarda bilgiler üretmekte ve bu bilgilerin kamuoyunda tartışılmasını sağlayarak transfer sürecini etkilemektedir(<http://www.gazetevatan.com/tesev-raporu-tartisiliyor-385589-gundem/>). Günümüz reform hareketlerinde bu kuruluşlar ön plana çıkmaktadır. Ayrıca bu düşünce kuruluşlarının AB ve DB gibi uluslararası kuruluşlardan çeşitli konularda araştırma ve incelemeler için mali destek aldığı dikkate alındığında; bu durum aslında reformun taşıyıcısı olan bu aktörlerin dış aktörlerin etkisinde olduğunu göstermektedir. Dış aktörler kendi istemleri doğrultusunda yapılacak çalışmalara destek vermekte ve bu sayede reformlar iç aktörler tarafından yönlendiriliyor izlenimi yaratılmaktadır. Dolayısıyla bu durum perde arkasında dış aktörlerin etkili olduklarını ortaya koymaktadır(Şahin, 2007, s.66-67).

Belirttiğimiz aktörlere ek olarak akademisyenler ve vatandaşlar da transferin iç aktörleri arasında yer almaktadır. Nitekim vatandaşların kamu hizmetlerinden daha fazla ve kaliteli olarak yararlanma talepleri politikacıları etkileyebilmektedir. Akademisyenler de yaptıkları çalışmalarla gerek politikacıları gerekse de yöneticileri etkilemektedir.

Dış aktörlerse ulusal sınırlar dışında reformun yapılmasında etkili olan aktörlerdir. Dış aktörlerden ilki devletlerdir. Özellikle belli dönemlerde kamu yönetimi alanında politika transferinin şekillenmesinde bazı devletler ön plana çıkmaktadır. 19.yy'dan İkinci Dünya Savaşı'na kadarki dönemde Fransız-Alman ekolünün hâkim olduğu Kıta Avrupası kamu yönetim sistemi ön plandayken; İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD, İngiltere ve Yeni Zelanda ekolünün hâkim olduğu Anglo-Sakson kamu yönetim sistemi ön plana çıkmıştır. Bu devletlerin kamu yönetimi alanında yapmış olduğu reformlar uluslararası örgütler yoluyla tüm dünyaya yayılmaktadır. Bu devletler günümüzde uluslararası örgütlerin karar mekanizmasında yer almakta ve kendi ülkelerindeki reformların diğer ülkelere transfer edilmesinde etkili olmaktadır(Peters,1997, s.71-88). Özellikle ABD ve İngiltere uluslararası örgütlere sağladıkları kredi ve fonlar aracılığıyla kendi ülkelerinde uyguladıkları kamu yönetimi reformlarını Türkiye'nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelere yaygınlaştırmaya çalışmaktadır(Gore,1993,s.317-321, Kutlu,2001).

Dış aktörlerden bir diğeri, uluslararası örgütlerdir. Uluslararası örgütler gelişmiş ülkelerin reformlar aracılığıyla düşünce, politika ve kurumlarını dünya genelindeki diğer ülkelere yayılmasında önemli bir role sahiptir. Bu kapsamda BM, DB, IMF, OECD ve AB ön plana çıkan uluslararası örgütler arasında yer almaktadır (Şahin, 2006, s.46). Örneğin Türkiye özelinde DB ve IMF ile yapılan kredi sözleşmelerine eklenen şartlara uygun olarak yapılan yapısal reformlar ile AB'nin ilerleme raporları doğrultusunda yeni kurumların oluşturulması bu kapsamda değerlendirilmektedir (Ayman Güler,2005, Çiner, 2009, s. 16-19.). Bu dış aktörlere ek olarak uluslararası şirketler ve uluslararası düşünce kuruluşları da diğer aktörler olarak yer alabilmektedir.

Bu noktada aktörlerin politika transfer sürecindeki etki derecelerinin ne olduğu sorusu aklaya gelmektedir. Esas olarak her aktörün politika transferinin hayata geçmesindeki etki derecesini belirlemek kolay değildir. Çünkü transferlerde kimi zaman iç aktörler kimi zamansa dış aktörler ön plana çıkabileceği gibi; çoğunlukla bunların hayata geçmesine iki aktörde etkili olabilmektedir. Dolayısıyla günümüzde politika transferinde dış aktörlerin reform sürecinde daha etkili olduğu ileri sürülse de iç aktörlerin desteği olmadan bunların hayata geçirilmesinin zor olduğunu göz ardı etmemek gerekir. Bu nedenle kamu yönetiminde transfer süreci değerlendirilirken iç ve dış aktörlerin birlikte değerlendirilmesi gerekir.

Günümüzde politika transferi kavramına benzer “politika yayılması”, “politika yakınsaması” ve “ders çıkarma” gibi kavramlar kullanılabilir. Politika transferi; “politika yayılması”, “politika yakınsaması” ve “ders çıkarma” gibi kavramlarla yakından ilişkili olmakla birlikte onlardan farklılaşmaktadır. Politika yayılması, bir politika yeniliğinin ardı sıra benimsenmesini(Eyestone, 1977, s.441) ifade ederken; politika yakınsaması eşit bir şekilde gelişme seviyesindeki toplumların yapı, süreç ve uygulamalarında benzerlikler oluşturma eğilimini(Seeliger, 1996, s.287) ifade etmektedir. Ders çıkarma ise bir ülkedeki politika yapıcılarının bir veya birden çok ülkeden dersler çıkararak bu dersleri daha sonra kendi politik sistemine uygulaması olarak tanımlanmaktadır.

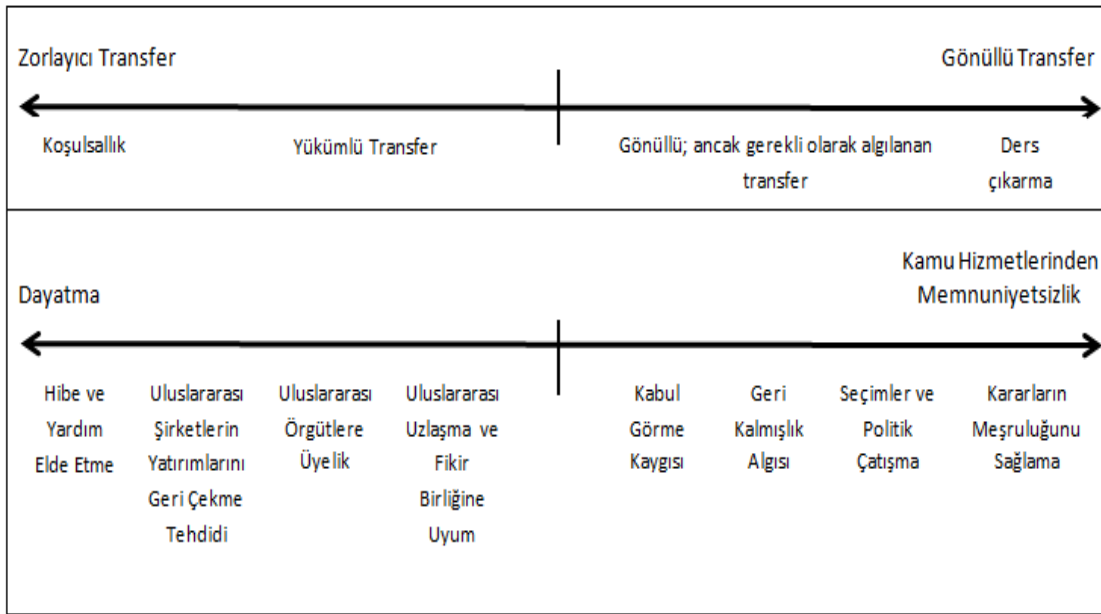
Oysa politika transferi bu üç kavramı da kapsayan bir niteliğe sahiptir. Politika transferi ve bu kavramlar arasındaki temel farklılıklar şunlardır:(Knill, 2005, s.768) Ders çıkarma, politika transferinin alt tipi olarak kabul edilirken; politika transferinde süreçler ön plandadır. Politika yayılmasında süreçlerden ziyade sonuçlar ön plana çıkarken; politika transferinde sonuçlar önemli olmakla birlikte süreçler ön plandadır. Politika yakınsaması ise; sonuçlara, politika özelliklerine ve benzerliklerin değişimine odaklanırken; politika transferi süreçlerin ön planda olduğu, benzerliklerin

değişimi yerine politika özelliklerinin göz önüne alındığı transferin niteliğine ve bunun gelişimine odaklanmaktadır. Tüm bu kavramlardan farklı olarak politika transferi, yapılan reformların yapı ve aktör temelli bir kapsayıcılıkta ele alan genişliğe sahiptir(Sobacı, 2009,s.74.). Dolayısıyla bu noktada politika transferinin nasıl gerçekleştiği sorusu akla gelmektedir.

Politika transferi gönüllü ve zorlayıcı politika transferi olarak ikiye ayrılmaktadır. Gönüllü transferde o ülkenin karşılaştığı sorunlara ilişkin çözüm önerileri dışarıdan ithal edilmekteyken; zorlayıcı transfer bir uluslararası örgüt, devlet ya da bir kurum tarafından bir politika, program ya da kurumun o ülkeye empoze edilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır(Sobacı, 2011, s.195). Bu noktada gönüllü transferde bir öğrenme süreci, zorlayıcı transferde bir şartlılık ve yükümlülük ön plana çıkmaktadır.

Politika transferi konusunda öne çıkan en önemli soru neden politika transferi yapıldığıdır. Bu soru farklı aktörlerin neden diğer ülke ve modellerine değil de, belirli ülke ve modellere yöneldiğini açıklamamızı sağlar. Başka bir deyişle politika transferi, kamu yönetimi reformlarında devletlerin ne için ve nereye baktığını şekillendiren sebeplerin ne olduğunu anlamamızı sağlar. Bu noktada kamu yönetiminde reformlarında en temel sebep vatandaşların kamu hizmetlerinden memnuniyetsizliğinin yattığı söylenmekle birlikte, esas olarak zorlayıcı ve gönüllü transfer türleri arasındaki farklılıklara göre bu nedenler değişebilmektedir(Keser, 2012, s.25-35). Bu nedenler Şekil-2’de yer almaktadır.

Şekil-2:Politika Transferinin Nedenleri(Sobacı, 2000, s.12.)

Şekil-2’de yer alan nedenler değerlendirildiğinde kamu hizmetlerinden memnuniyetsizlik, seçimler ve politik çatışma, geri kalmışlık algısı ve kabul görme kaygısı gönüllü politika transferiyle ilgiliyken; uluslararası uzlaşma ve fikir birliğine uyum, uluslararası örgütlere üyelik, uluslararası şirketlerin yatırımlarını geri çekme tehdidi ve hibe ve yardım elde etme gibi sebepler bir koşulsallık ve yükümlülük getiren zorlayıcı politika transferinin nedenleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzdeki reformlarda dış aktörlerin özellikle uluslararası kuruluşların ön plana çıktığı göz önüne alındığında; politika transfer sürecinin karşılıklı etkileşimden daha çok tek yönlü olduğu söylenebilir(Övgün, 2013, s.52).

Politika transferi her ne kadar son 20-30 yıldır ele alınan bir konusu olsa da aslında geçmiş dönemlerden beri var olmuştur. Türkiye pratiğinde de politika transferi geçmişten bu yana var olmuştur. Nitekim etik yapılanma sürecinde politika transferinin Türkiye için çok yabancı olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır.

2.Etik Yapılanmada Politika Transferi

2.1.Etik kavramı ve kamu yönetimi etiği

Aristo'dan itibaren bir felsefi disiplinin adı olan etik, köken itibarıyla Yunanca'daki ethos sözcüğünden gelmekte ve iki farklı anlama sahiptir. İlk olarak etik; gelenek, töre, alışkanlık, anlamını taşımaktadır. Hareketlerini o tarihsel dönemde kentte geçerli olan töreye uygun olarak düzenlemeye alışkın kişi, ahlak normlarına uygun davrandığı ölçüde "etiğe" uygun davranmış kabul edilmektedir. Daha dar ve ikinci anlamında ise etik kişinin aktarılan değer ve kural ölçülerini kavrayan ve bunlar üzerinde düşünerek iyiyi gerçekleştirmeyi alışkanlığa dönüştürmedir. Böylece alışkanlık, töre veya gelenek karakter anlamını da almakta ve etik, erdemli olanın temel tavrı olmaktadır(Pieper, 1999, s.22-34). Dolayısıyla bu etiğin bireysel ve toplumsal iki yönünü ortaya çıkarmaktadır. Bireysel yönüyle etik, erdemli birey olmayı, toplumsal yönüyle ise erdemli bir toplumun kurallarını ifade etmektedir.

Yunanca'daki ethos kavramının Latince karşılığı ise "mos" sözcüğüdür ve bu sözcük hem ahlak ve töre hem de karakter anlamına gelmektedir. Ahlak veya töre, bir toplulukta karşılıklı ilişkilerle gelişen saygı ve benimseme süreçleri sonucunda oluşan ve norm olarak geçerli kılınan eylem modellerini içermektedir(Pieper, 1999, s.34). Bu doğrultuda etik kelimesi, hem geleneksel hem de günlük dildeki kullanımı ile ahlak ve töre kelimeleriyle eşanlamlı kullanılmakta ve etik ahlakın bir çalışma alanı halini almaktadır(Cooper, 1994, s.365-369). Cevizci ise etiği,

Belli bir ahlaklılık unsuruna sahip, belli bir yaşama idealini hayata geçirmek yolunda mücadele eden birey açısından, ikinci olarak üyesi olduğu toplumun yaşayışını eleştiren, hatta mahkûm eden ve dolayısıyla mevcut değerler silsilesi yerine, alternatif değerlerle yaşama kuralları ihdas etmeye çalışan bir filozof tavrı açısından ve son olarak ahlaklılığın dilini analiz eden, ahlaki kavram ve yargıları tartışan bir felsefeci açısından değeri konu alan, bir düşünüş tarzı, ahlaki ilkeler teorisi veya bir felsefi disiplini(Cevizci, 2002, s.1) olarak ifade etmektedir.

Dolayısıyla etik, bir etkinlik alanı olarak felsefenin bir dalı, bir ahlak felsefesi alanı; ahlaki olanın özünü ve temellerini araştıran bir felsefe etkinliğidir. İnsanın kişisel ve toplumsal yaşamdaki ahlaki sorunlarını ele alıp incelemektedir(Akarsu, 1998, s.74). Etiğin konusu, insanın eylemleri ve bu eylemlerle ilgili tüm etkenlerdir. Bu etkenler; eylemin gerçekleştirildiği koşullar, eylemin yöneldiği amaç, eylemin sonuçları, eylemin doğruluğu ve yanlışlığı, eylemin doğruluğunun temellendirilmesi gibi konuları kapsamaktadır(Usta, 2010, s. 165). Bu disiplin bir taraftan bir eylemi ahlaki açıdan iyi eylem yapan etiksel durumu sorgularken ödev, yükümlülük, iyi gibi kavramları irdelemekte(Pieper, s.6), diğer taraftan ise bireysel ve toplumsal ilişkilerin temelini oluşturan değer, norm ve kuralları araştırmaktadır(İnal, 1996, s.43).

İlkel toplumdan köleci topluma geçişle birlikte ortaya çıkan etik esasında ideolojik bir niteliğe sahiptir. Özellikle kapitalizmle birlikte kapitalizmin felsefi temelini oluşturan liberal etik anlayışı ile yararcılık, doğal hukuk ve özgürlük temelinde bir toplumsal örgütlenme modeli veya siyasal tasarım ortaya konulmaktadır. Benzer durum Sosyalizmin felsefi temelini oluşturan Marksizm için de geçerlidir(Vergara, 2006,s.5). Her iki modelde modern etik anlayışın bir ürünüdür. Modern anlayış ise ahlaki, insan yaşamı açısından tasarlanması ve davranışa dönüştürülmesi gereken bir şey olarak hissettirmeye ve evrensel birleştirici bir etik oluşturmaya çalışmaktadır. Ancak post modern anlayış ışığında, evrensel, nesnel temellere dayanan bir etik sistemden bahsetmek mümkün olmamaktadır. Post modern anlayışa göre ise etik, hayattaki çeşitli durumlardaki çeşitli kötü seçenekler karşısında bir seçeneğin iyi olduğuna hükmedilebilir, varsayımıyla hareket etmekte ve uygunsuz eylemleri tanımlamaya çalışmaktadır.(Okçu, 1998, s.30-31) Post modern anlayışta etik, evrensel değil, müphem bir niteliğe sahiptir(Bauman, 1998, s. 33).

Genel olarak ifade edilecek olursa toplumsal düzenin temelini oluşturan kuralların oluşumunda önemli ve belirleyici bir unsur olan etik, neyin yapılacağı veya yapılmayacağı, neyin istenip-istenemeyeceğinin ya da neye sahip olunup-olunamayacağı istenmesidir(Hitt, 1990, s. 98). Felsefe içinde ayrı bir disiplini temsil eden etik, zamanla yalnızca mevcut ilişkileri ahlaki yönden

tanımlamakla kalmamış; aynı zamanda bu ilişkileri olması zorunlu olan bir “gereklik” olarak belirlemiştir. Bu anlamda etik, bir taraftan ahlakın temellerini belirlerken, diğer taraftan da bireysel ve toplumsal davranışa uygun normlar sunmaktadır.

Kamu yönetimi etiği ya da yönetsel etik kavramı ise, İngilizcedeki “*Administrative Ethics*” kavramına karşılık gelmekte ve her iki sözcükte birbirleriyle eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Kamu yönetimi alanında iş ahlakı, örgüt kültürü, yönetsel ahlak, kamu yönetimi ahlakı gibi kavramlarla ifade edilen kamu yönetimi etiği/yönetsel etik; göreceli bir kavram olan ahlakın belli bir örgüt içerisinde, o örgütçe belirlenmiş kurallarla beslenerek ortaya çıkmış biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır(Bilgin, 1997, s.2). Toplumun önemli bir parçası olan kamu yönetimi örgütlerinde de bireysel ve toplumsal ahlak etkisini göstermekte ve örgüt kültürü ile birlikte yönetsel etik oluşumunu sağlamaktadır. Dolayısıyla bu durum yönetsel ahlakın örgüt kültürünün bir parçası olmadan öncede yönetsel etiğin de belli bir oranda zaten var olduğunu göstermektedir.

Genel anlamda yönetsel etik ile anlaşılması gereken, iyi ve kötülerden oluşan bütün örgütsel kültür oluşumlarıdır. Bu anlamda yönetsel etiğin de pozitif ve negatif anlamları söz konusu olmaktadır(Bilgin, 1997). Yönetsel etik pozitif anlamda değerlendirildiğinde, genel ahlak anlayışındaki iyilerin ve olumlu yönlerin, örgütsel amaçlara ve örgüt kültürüne yansımalarıdır. Bu anlamda pozitif yönetsel etik anlayışı, yaygın ahlak anlayışının hâkim olduğu dürüst bir bireyin, bir örgüte katıldığı ve bütünün bir parçası olduğundaki görünümünü ifade etmektedir. Kamu çalışanlarının, aldığı ücreti hak etmesi için, emeğini, gücünü ortaya koymasını, üstlendiği görevleri etkin ve zamanında yapması, astlarına adaletli ve şefkatli davranması ve üstlerine de sorumlu bir şekilde davranması bu anlamda değerlendirilebilir.

Örgütlerde şekillenen negatif bir ahlak anlayışının ortaya çıktığı olumsuz yani negatif yön ise yönetsel ahlakın ikincil yönünü oluşturmaktadır. Yönetsel etiğin örgüt ortamındaki negatif görünümü, kamu personelinin bireysel fayda ya da statü kazançları sağlamak için, standart görevlerini aksatmaları sonucu ortaya çıkmaktadır. Tarihsel olarak eskilere dayanan ve hemen hemen tüm toplumlarda görülebilen rüşvet, yolsuzluk, irtikâp, ihtilas, zimmete para geçirme ve resmi evrakta sahtecilik şekilde sayılabilecek vb. yönetsel yozlaşma negatif yönün örneklerini oluşturmaktadır. Yakupoğlu’na göre, kamu yönetiminin sistem anlamında çürümesinin göstergeleri olan bu uygulamalar, toplumsal ahlaktaki olumsuz bazı sosyal değişmelerin yönetime yansımalarıdır(Yakupoğlu, 1997, s.59). Bu bağlamda göz önünde bulundurulması gereken nokta, tüm örgütsel yapılara hayat veren insan faktörü başka bir ifadeyle aynı toplumun içerisinde yaşayan bireylerdir. Onların davranış biçimlerinin toplumsal anlamda negatif özellikler göstermesi, örgütsel anlamda da olumsuzlukların ortaya çıkmasını beraberinde getirmektedir(Kılavuz, 2002, s.258-259).

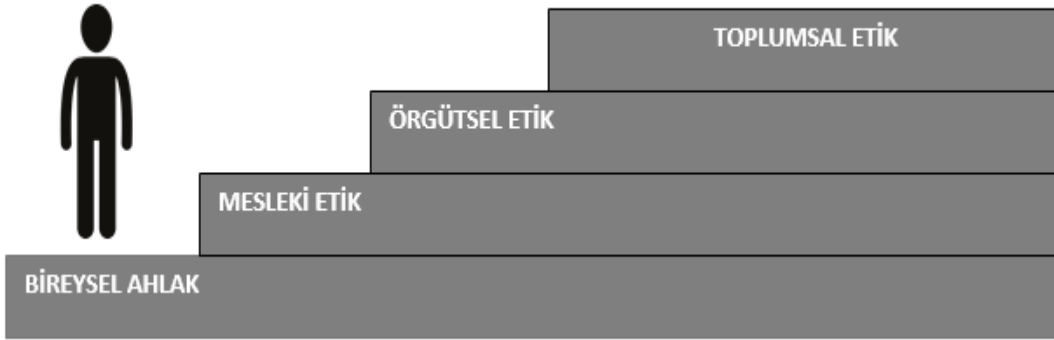
Kamu yönetiminde etik kavramının pozitif ve negatif yönleri dikkate alındığında, genelde etik anlayışa ve kamu hizmetinde etik değerler dizgesine yer verilmekte; kamu görevlilerinin kamu hizmetini yerine getirirken karar alma ve yönetsel süreçlerde, bu etik anlayış ve değerler çerçevesinde uyacağı ilke ve kuralları içermektedir. Kamu görevlilerinin bu etik kurallar dışındaki eylem ve işlemleri “yolsuzluk” olarak adlandırılmaktadır.

Kamu görevlilerinin davranışlarında iki temel etken rol oynamaktadır. Bunlardan biri yasalar, diğeri ise etik değerlerdir. Yasalar, kamu görevlilerinin davranışlarını dışsal olarak belirlemekte ve denetlemekteyken, etik değerler, davranışı içsel olarak yönetmekte ve denetlemektedir(Cooper, Brady, 1998, s.91). Davranışların dıştan belirlenmesinde rol oynayan yasalar ve kurallar, kamu görevlilerini kamu yararı doğrultusunda eylemde bulunmaya zorlamaktadır. Bu bakış açısına göre kamu yönetimi etiğini, kamu çalışanının her türlü davranışını yasalara, etik kodlara ve çeşitli kurallara göre yapması olarak tanımlamak mümkündür. Kamu görevlilerinin davranışlarının içsel belirleyicisi olarak ele alındığında kamu yönetimi etiği, kamu görevlilerinin eylemlerini, bireysel ahlaki değerleri referans alarak yapması anlamına gelmektedir. Bu çerçevede önemli olan, kamu görevlisinin ahlaki gelişmişlik düzeyidir(Maesschalck, 2004,s.21). Kamu yönetimi etiğine ilişkin bu iki farklı bakış açısı birbirini tamamlar niteliktedir ya da öyle olması gerekmektedir(Gilman, 1999,s.175). Başka bir deyişle kamu

yönetimi etiğini kamu görevlilerinin görev alanları ile ilgili her türlü eylemi, yasa ve bireysel ahlaki değerleri bir potada eriterek yapması şeklinde tanımlamak mümkündür.

Diğer taraftan kamu yönetiminde bir etik hiyerarşisinden bahsetmek mümkündür. Hiyerarşinin ilk basamağında kamu görevlilerinin “bireysel ahlak” yapıları yer almaktadır. Bireysel ahlak, kamu görevlisinin kendi öznel geçmişi tarafından biçimlendirilmektedir. Örneğin, aile etkisi, dini inancı, kültürel ve toplumsal değerler etkisi ve bireysel tecrübeler kamu görevlisinin ahlaki yapısını belirleyen parametrelerdir. Hiyerarşinin ikinci basamağında “mesleki etik” bulunmaktadır. Mesleki etik ise, kamu görevlisinin görevini yaparken, mesleğin gerektirdiği normlar çerçevesinde davranmasıdır. Üçüncü basamakta ise “örgütsel etik” bulunmaktadır. Örgütsel etik, kamu görevlilerinin eylemlerini örgütsel amacın gerçekleşmesi doğrultusunda belirlenmiş bulunan kurallara göre yapmasıdır. Hiyerarşinin son basamağını ise “toplumsal etik” oluşturmaktadır. Toplumsal etiğin merkezinde kamu görevlilerinin bir taraftan bireyi koruyan tutum ve davranışlar sergilemesi diğer taraftan ise toplumun bir bütün olarak gelişmesine katkı sağlayacak biçimde davranmaları yatmaktadır(Shafritz, Russell, 2005, s.186). Bu bağlamda kamu görevlilerinin sorumluluk alanları ile ilgili olarak kimi etik değerleri içselleştirmesi ve buna göre eylemlerde bulunmaları genel bir beklentidir.

Şekil-3: Kamu Yönetiminde Etik Hiyerarşisi

Ayrıca kamu örgütlerinin yapısı ve etik arasındaki ilişkiyi sorgulayan farklı modellerden söz etmek mümkündür(Özdemir, 2008, s.184). Birinci model hiyerarşik örgütsel yapıdır. Bu modele göre örgüt üyelerinin davranışlarında belirleyici unsur disiplindir. Örgüt çalışanlarının her türlü eylemi sıkı bir denetim altındadır. Bu modelde çalışanlar, örgütsel çıkarı kendi çıkarlarından üstün tutmakla yükümlü tutulmuşlardır. Bu anlayış, hiyerarşik örgütlerin etik anlayışını oluşturmaktadır. İkinci model, çoğulcu örgüt yapısıdır. Bu modele göre örgütteki gruplar arasında bir rekabet vardır. Bu tip örgütlerde etik değerler örgütteki gruplar arası rekabetin bir sonucu olarak belirlenmiştir. Üçüncü model eşitlikçi modeldir. Bu modelde “hepimiz birimiz, birimiz hepimiz için” sloganı etik anlayışının özünü oluşturmaktadır. Son model ise diğer modellerin aksine bireyi merkeze yerleştirmektedir. Bu modelde etik davranışın özünü, bireyin kendini gerçekleştirme ve gizil yeteneklerini ortaya çıkarması oluşturmaktadır(Hunbury, 2004, s.187).

Kamu yönetimi etiği, “bürokratik” ve “demokratik” olmak üzere iki farklı etik kurallar bütünüyle bağıntılıdır. Bürokratik etik etkinlik, etkililik ve uzmanlık gibi değerlerle ilişkiliyken; demokratik etik yurttaşlık, kamu yararı, sosyal adalet, güven, duyarlılık, saydamlık ve hesap verebilirlik gibi değerleri kapsamaktadır. Kamu yönetimi etiği, hem teknik-bürokratik değerleri, hem de ahlaki-siyasal değerleri içermektedir. Temelde tüm bu değerler, kamu görevlileri için geliştirilen davranış kurallarının temel unsurlarını yansıtmaktadır(Karasu, 2001, s. 244-245). Bu çerçevede, kamu yönetimi etiğine dayalı “etik yönetim”, “kamu görevlilerinin kamunun işini yaparken yansız, nesnel ve dürüstlikle davranmaları ve devlet makamını kişisel, maddi veya siyasi kazanç için kullanmaktan sakınmaları” anlamına gelmektedir(Kernaghan, Dwivedi, 1983, s.37).

Birçok ülkede kamu görevlileri, demokratik kurullarla belirlenen kamu hizmetinin temel değerlerini benimsemek, hem mesleki hem de kamu görevi etik kurallarına uymakla yükümlüdürler. Kamu hizmeti için geçerli ulusal etik kuralların geliştirilmesi ve bu kuralların meslek kuruluşlarının etik kurallarıyla uzlaştırılması, bir ülkede etik bir yönetimin kurulmasında bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır(Denhardt, 1988, s.65). Bu sebeple, hemen her ülkede, gerek hükümetler ve gerekse çeşitli uluslararası kuruluşlar, bürokratik yozlaşmaya karşı kamu hizmetini korumaya yönelik etik kuralların geliştirilmesi ve kamu görevlilerinin bu kurallara uymaya yönlendirilmesi konusunda ciddi çaba harcamaktadırlar. Ancak, kamu hizmetinde etik ve etik bir kamu yönetiminin kurulması olguları, sadece yozlaşmayı önleyici mevzuatın, kurum ve araçların geliştirilip uygulamaya sokulmasından ibaret olmayıp; bundan daha geniş felsefi ve siyasi boyutlara sahip olduğu göz ardı edilmektedir(Öktem, Ömürgönülşen, 2005, s.232). Dolayısıyla günümüzde hızla yaygınlaşan yolsuzluk olgusuna çözüm getirme isteği kamu etiğinin ortaya çıkışında önemli bir nedenlerden biri olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte kamu etiğinin ortaya çıkışında etkili olan nedenler şu şekilde sıralanabilir:

1. *Yönetimde İnsan Unsurunun Göz Ardı Edilmesi*: Yönetimin bir bilim olarak ortaya çıkmasıyla birlikte “değer”ler yönetim biliminin dışında tutulmuştur. Klasik yönetim anlayışındaki tarafsızlık ve rasyonelliğin yol gösterici olmasının yeterli olacağı varsayımı ile personelin bilgi, uzmanlık, liyakat özelliklerinin yeterli olacağından hareketle kişisel ahlaki özelliklerin, karakter özelliklerinin ve etik değerlerinin göz ardı edilmesine yol açmıştır. Bu noktada kamu yönetiminde sadakat ve hesap verilebilirliği sağlanması amacıyla göz ardı edilen insan unsuru kamu etiğinin doğuşunda etkili olmuştur(Birinci, 2009, s.127).
2. *Meslek Etiği Çalışmalarının Hız Kazanması*: Günümüzde kamu etiği tartışmalarının yaygınlık kazanmasının bir başka nedeni, özellikle yetmişli yıllardan itibaren etiğin bir alt disiplin olarak ortaya çıkan “meslek etikleri” ve bu alandaki çalışmaların kamu yönetimi alanına uyarlanması çabasıdır(Birinci, 2009, s.127). ABD ‘de akademik bir disiplin olarak ortaya çıkan meslek etiği çalışmaları hız kazanmış ve tüm dünyaya yayılmıştır. Bu çalışmalar daha çok Anglo-Sakson kamu yönetim sisteminin transfer edilmesi çabası olarak görülmektedir.
3. *Büyük Yolsuzluk Skandalları ve Devlete Olan Güvenin Yeniden Tesisi*: 1970’li yıllarda Watergate skandalı ile başlayan günümüzde devam eden büyük yolsuzluklar kamu yönetimi alanında yolsuzlukla mücadele için etiğin gündeme gelmesine yol açmıştır(Geç, Özgür, Kılınç, 2009, s.80). Bu noktada devlet yönetiminde ortaya çıkan “güven açığı” kamu görevlilerinin uygunsuz davranışlardan büyük yolsuzluklara kadar uzanan, herkesçe bilinen “skandallar” tarafından körüklenmiştir. Devletler kamu hizmetine uygun şekilde davranılmadığı gerçeğinden tümüyle uzak kalamamıştır. Bunun neticesinde devlet yönetiminde etik ve hizmet standartların getirilmesi, kamusal ya da siyasi yaşamda önemli bir konu haline gelmiştir(OECD, 2003, s. 11).
4. *Vatandaşların Daha Kaliteli Hizmet Beklentisi*: Artan teknolojiyle birlikte vatandaşlar, gittikçe daha fazla oranda kamu hizmetlerinin kalitesini eleştirmeye başlamışlardır. Vatandaşlar rüşvet olmadan kamu hizmetlerinin daha iyi dağıtılmasını beklemektedir. Bu nedenle kamu hizmetlerinin daha az maliyetle ulaşabilmek amacıyla kamu etiği önem kazanmıştır(Geç, 2008, s.45).
5. *Uluslararası Kuruluşların Etkisi*: Kamu yönetiminde önemli reformlar yapılmakla birlikte yapılan reformların istenilen sonucu vermemesinin temel nedeni kamu kurumlarında yer alan insan unsurunun göz ardı edilmiş olmasıdır. Dolayısıyla yolsuzlukların en büyük nedeni insandan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle BM, DB, AB ve OECD gibi uluslararası kuruluşlar etik ve yolsuzlukla mücadeleyi ülkelerin kamu yönetimleri reformlarının gündemine sokmuşlardır(Geç, 2008, s.45).

Özellikle Türkiye bağlamında kamu yönetiminde etiğin gelişiminde uluslararası kuruluşların etkisi büyüktür. Kamu etiğinin politika transferiyle Türk kamu yönetimine yerleştirilmesinde en çok etkili olan uluslararası örgütler AB ve OECD olmuştur. Bu noktada yolsuzluk ve etikle ilgili mekanizma ve düzenlemelerde politika transferinin etkili olup olmadığı ortaya koymak gerekir.

2.2.Etikle ilgili mekanizma ve düzenlemelerde politika transferi

Türk kamu yönetiminin etikle ilgili düzenlemeler ve mekanizmalar incelendiğinde esas itibariyle Türkiye’de etik altyapının hukuki temellerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- 1982 Anayasası (1982)
- 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu (1965)
- 2531 sayılı Kamu Görevlerinden Ayrılanların Yapamayacakları İşler Hakkında Kanun (1981)
- Devlet Memurlarının Şikâyet ve Müracaatları Hakkında Yönetmelik(1983)
- 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu (1990)
- 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu (2003)
- 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (2004)
- 5176 sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması Hakkında Kanun(2004)
- 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu(2009)
- Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri İle Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik(2005)
- Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönetmelik(2009)

Hukuki temelleri bu şekilde oluşturulan Türk kamu yönetiminde yakın zamanda AB ile müzakerelere kadar etik ile ilgili doğrudan bir kurum kurulamamış ve etik ilkeler açık bir şekilde ortaya konulamamıştır(Demiral, 2009, s.205). Yasal mevzuat incelendiğinde Türkiye’de etikle ilgili çeşitli ve dağınık düzenlemeler olmakla beraber 2004 yılına kadar etikle ilgili bir genel düzenlemenin olmadığı görülmektedir. Bu itibar ile etikle ilgili önemli mekanizma ve düzenlemelerin politika transferi ile 2000 ve sonrası dönemde hayata geçirildiği ya da hız kazandığı söylenebilir.

Etik kavramının ülkemize girişi tüm dünyada olduğu gibi yolsuzlukla mücadele bağlamında olmuştur. AB ve Avrupa Komisyonu tarafından yolsuzluğun önlenmesine ilişkin verdiği kararlar hem üye devletlerin hem de birliğe aday olan ülkeler için önem taşımaktadır. Yolsuzlukla mücadele ise 1998 yılından bu yana AB ilerleme Raporları’nda yer alan bir konudur. Bu raporlar yıllık olarak yayınlanmaktadır. Bu raporlar ülkenin üyelikle ilgili gelişimini değerlendirmekte ve birliğin üye ülkeden yapılmasını istediği düzenlemeleri ve beklentileri içermektedir. AB açısından Türkiye’yi izleme aracı olan bu belgeler aynı zamanda politika transfer sürecinin rahatlıkla izlenebilmesine imkân sağlamaktadır.

İlerleme raporlarında yolsuzluk kavramı, siyasi kriterler başlığı altında demokrasi ve hukukun üstünlüğü kriteri içerisinde yer alan yolsuzlukla mücadele tedbirleri başlığı altında değerlendirilmektedir. Yolsuzlukla mücadele tedbirleri başlığı altında etik kavramı ilk kez 2004 ilerleme raporunda(AB Bakanlığı) yer almıştır. Burada kamu görevlileri ve seçilmiş görevlilere yönelik olarak etik ilkelerin oluşturulması gerektiği belirtilmiştir. Dolayısıyla etik kavramı ilk kez 2004 yılında ilerleme raporunda yer alırken, etikle ilgili ilk düzenlemenin de 2004 yılında olması çok tesadüfi bir durum değildir. Nitekim 2004 yılında 5176 sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması Hakkında Kanun çıkarılmıştır. Kanunun genel gerekçesine(<http://www2.tbmm.gov.tr/d22/1/1-0705.pdf>.) bakıldığında OECD tarafından 1998 yılında yayımlanan “kamu yönetiminde etik ilkeler” başlıklı tavsiye kararına atıfta bulunmaktadır. “Üye ülkelerin kamu hizmetlerinde etik davranış ilkelerini hayata geçirmek amacıyla, iyi işleyen kurumsal yapılar oluşturmaları ve gerekli diğer tedbirlerin alması” gerekliliği göz önüne alınırsa etik mekanizmanın bir politika transferi sonucunda geldiği söylenebilir. Ancak tek başına bu gerekçeden yola çıkarak bir transfer yapıldığı söylenemez.

Bu noktada diğer gerekçeler göz önüne alındığında etikle ilgili yapılan düzenlemenin politika transferi olduğu görülmektedir.

Diğer gerekçelerden ilki “4. Gözden Geçirmeye İlişkin 5 Nisan 2003 Tarihli Niyet Mektubu” dur. Bu belgede bazı yapısal taahhütlerin zaman darlığı nedeniyle yerine getirilmediğini, bunlar arasında kamu yöneticileri ve memurlar için etik kuralları belirleyen kanunun meclisten geçirilmesinin de yer aldığı görülmektedir. Bakanlar kurulunun 23.06.2003 tarihli ve 2003/5930 sayılı kararıyla kabul edilen ulusal programın, kamuda yönetişimin güçlendirilmesi başlığı altında da; kamu yönetiminde saydamlığın artırılması ve yolsuzlukla mücadele kapsamında yapılan çalışmalardan birisinin de kamu görevlilerinin uyacakları meslekî ve etik ilke ve kuralları belirleyen bir düzenlemenin yapılması olduğu belirtilmekte ve hazırlanan taslağın 2003 yılı içinde yasallaşmasının beklendiği ifade edilmektedir. Dolayısıyla bu gerekçe incelendiğinde transfer sürecinde sadece AB ve OECD’nin değil; aynı zamanda IMF’nin de yer aldığını görülmektedir.

Gerekçede dikkat çeken diğer önemli bir husus; kanun tasarısının hazırlanırken kamu yönetiminde etik konusunda diğer ülkelerdeki (kamu etik davranış ilkelerini yerleştirmek ve belirlenen ilkelere uygun davranılıp davranılmadığını gözetmekle görevli kılınan merkezi kurumsal yapının olduğu Amerika Birleşik Devletler, İngiltere, Kanada, Japonya, Avustralya ve İrlanda ‘da yer alan) kurumsal yapıların incelendiği ve Türk yönetim geleneği ile ülkenin sosyo-ekonomik şartlarına uygun düşecek bir modelin, kanun tasarısına yansıtılmış olmasıdır.

Kanun gerekçesi incelendiğinde göze çarpan diğer bir husus, kamu yönetiminde etiğin iyi yönetimin temel anahtarı olarak görülmesi ve kanunda yer alan açıklık, saydamlık, hesap verebilirlik, tarafsızlık, dürüstlük, objektiflik ilkelerinin devlete olan güveni arttırmak ve iş dünyası için de uygun bir ortam oluşturarak piyasaların iyi işlemesine ve ekonomik gelişmeye katkıda bulunacağını öngörülmesidir. Bu yasada da temel amaç değişmemiştir. Başka bir ifadeyle kamu hizmetlerinin ve dolayısıyla devletin ekonomik, etkin ve verimli olması hedeflendiği görülmektedir.

Konu politika transfer süreciyle bir bütünlük içerisinde değerlendirilecek olursa; etik kurulun kurulmasında ve etikle ilgili yasal düzenlemelerin yapılmasında rol oynayan aktörler seçimle iş başına gelenler(iktidar), siyasi partiler, tasarının yapılmasında yer alan ve ilgili ülkelerdeki etik yapılanmayı inceleyen bürokratlar, tavsiye kararı ile OECD, ilerleme raporu sebebiyle AB ve 4. Gözden Geçirmeye ilişkin 5 Nisan 2003 Tarihli Niyet Mektubu ile IMF’nin yer aldığı uluslararası kuruluşlardır. Politika transferinin yapılma nedeniyse uluslararası örgütlere, üyelik hibe ve yardım elde etme, uluslararası uzlaşma ve fikir birliğine uyum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle transfer gönüllü transferden öte yükümlendirici bir niteliğe sahip zorlayıcı transfer özelliği gösterdiği söylenebilir. Transfer edilen şey, etik konusunda kurumsal yapı ile kamuda etik yönetime ilişkin fikir, tutum ve kavramlardır(Keser, s.43-44).

Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten bir yıl sonra uygulamayı düzenleyen Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri İle Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik çıkarılmıştır. Kamu hizmeti bilinci, halka hizmet bilinci, hizmet standartlarına uyma, amaç ve misyona bağlılık, dürüstlük ve tarafsızlık, bilgi verme, saydamlık ve katılımcılık, hesap verebilirlik, saygınlık ve güven, nezaket ve saygı, yetkili makamlara bildirim, çıkar çatışmasından kaçınma, görev ve yetkilerin menfaat sağlamak amacıyla kullanılmaması, hediye alma ve menfaat sağlamama, kamu malları ve kaynaklarını kamusal amaçlar ve hizmet gerekleri için kullanma, savurganlıktan kaçınma, bağlayıcı açıklamalar ve gerçek dışı beyan vermeden kaçınma, mal bildiriminde bulunma, eski kamu görevlilerini kamu hizmetlerinden ayrıcalıklı bir şekilde faydalandırmama yönetmelikte yer alan etik davranış ilkelerini oluşturmaktadır. Yönetmelik etik davranış ilkelerinin uygulaması ve etik kültürün yerleştirilmesi konusunu ayrıntılı olarak düzenlemiştir. Burada dikkat çekilmesi gereken nokta, etik davranış ilkelerine uyumun denetimi için hizmet standartlarının belirlenmiş olması gerekliliğidir(Balkan, 2009, s.877). Türk kamu yönetiminde hizmet standartları ise 2009 yılında çıkarılan Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönetmelikle belirlenmiştir. Bu Yönetmelik kamu

görevlilerinin görevlerini yerine getirirken kamu hizmetlerinin belirlenen standartlara ve süreçlere uygun şekilde yürütüp yürütmediklerinin tespiti bakımından önem taşımaktadır.

Kamu yönetiminde etik dışı davranışların sebeplerinden biri olarak kamu yönetiminin işlemlerinin ve işleyişinin belirli kurallara bağlanmaması görülmektedir. Bu durumun önlenmesi için bir usul yasası çıkarılması AB tarafından istenilmektedir(TUSİAD, 2005, s.170.). Esasında bu Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönetmelikle; AB'nin talep ettiği "Genel İdari Usul Kanunu" yerine, kamu kurumlarını daha alt düzeyde bağlayıcı bir niteliğe sahip yönetmelikle düzenleme yoluna gidilmiştir. Böylece etik yapının önemli bir unsuru olan hizmet standartları kanun yerine alt düzeydeki Bakanlar Kurulu yönetmeliği ile hayat bulmuştur.

Oysa bu kanun "İdari Usul ve Bilgi Edinme Hakkı Kanunu"(<http://www2.tbmm.gov.tr/d21/2/2-1011.pdf>) olarak 2002 yılında meclise sevk edilmiş ve sonrasında kadük olmuştu. Ertesi yıl saydam bir yönetimin sağlanması amacıyla Bilgi Edinme Hakkı Kanunu çıkarılmıştı. Dolayısıyla bu tablo etikle ilgili önemli düzenlemelerin 2000'li yılların başında yapıldığını gösterirken; etikle ilgili tamamlayıcı düzenlemelerinse sonraya bırakıldığını göstermektedir(AB Bakanlığı). Bunlardan sonuncusu ise 2012 yılında çıkarılan 6328 sayılı Kanunu ile idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını; insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve önerilerde bulunmak üzere TBMM'ye bağlı kamu tüzel kişiliğini haiz özel bütçeli olarak kurulan ve 29/03/2013 tarihi itibarıyla şikayet başvuruları almaya başlayan Kamu Denetçiliği Kurumu'dur. Nitekim kanunun gerekçesi incelendiğinde başta İsveç, İngiltere, Fransa, İtalya, İspanya ve Hindistan olmak üzere pek çok ülkede bu kurumun olduğunu ve AB'nin de AB bürokrasisi tarafından yapılacak yanlış uygulamalara karşı üye ülke vatandaşlarının haklarını korumak üzere bu kurumu kurdukları ifade edilmektedir(<http://www2.tbmm.gov.tr/d24/1/1-0626.pdf>). Gerekçe incelendiğinde etik kurumu tamamlayan bu yapının da AB talepleri çerçevesinde kurulduğu görülmektedir. Zira 2008-2012 AB İlerleme Raporlarının kamu yönetimiyle ilgili bölümlerinde kamu denetçiliği kurumunun oluşturulması konusuna geniş bir yer ayrılması bu durumu destekler niteliktedir.

TBMM, Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsman) kurulmasına ilişkin Kanunu kabul etmiştir. Ombudsman gerçek ve tüzel kişilerin idari uygulamalara ilişkin başvurularıyla ilgilenecektir. Bu Katılım Ortaklığı Belgesinde yer alan bir önceliktir ve önemli bir ilerlemedir, zira Türk vatandaşları tarafından kamu yönetiminin izlenmesi için kurumsal çerçeveyi oluşturmaktadır.(AB Bakanlığı, 2006)

Bu noktada katılım ortaklığı belgesine bakıldığında da şu ifade ile karşılaşılmaktadır: "Tam anlamıyla işleyen bir Ombudsman sistemini kurmayı amaçlayan mevzuatın uygulanması(AB Bakanlığı, 2008)." 2006 yılı ilerleme raporu ve 2008 katılım Ortaklığı belgesinde yer alan bu ifadeler göz önüne alındığında etik yapılanmayı tamamlayıcı unsur olan kamu denetçiliğinin de AB uyum çerçevesinde yükümlendirici niteliğe sahip zorlayıcı politika transferi olduğu söylenebilir.

Yolsuzlukla mücadele bağlamında etikle ilgili düzenlemelerin Türk hukuk ve yönetim sistemine girişinin diğer bir yolu ise uluslararası sözleşmelerdir. Bu bakımdan incelendiğinde Türkiye'nin onayladığı uluslararası sözleşmeler şunlardır:

- Avrupa Konseyi Yolsuzluğa Karşı Medeni Hukuk Sözleşmesi (2003)
- Avrupa Konseyi Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesi (2004)
- Avrupa Konseyinin 141 numaralı Suçtan Kaynaklanan Gelirlerin Aklanması, Araştırılması, Ele Geçirilmesi ve Bunlara El Konulması Sözleşmesi (2004)
- OECD Uluslararası Ticari İşlemlerde Yabancı Kamu Görevlilerine Verilen Rüşvetin Önlenmesi Sözleşmesi (2003)
- Birleşmiş Milletler Sınır Aşan Örgütlü Suçlarla Mücadele Sözleşmesi(2003)
- Hukuki ve Ticari Konularda Yabancı Ülkelerde Delil Sağlanması Hakkında Sözleşme (2004)
- Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi (2006)

Ayrıca, Türkiye yolsuzlukla mücadele alanında faaliyet gösteren Avrupa Konseyinin Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubuna (GRECO) 2004 yılında üye olmuştur. Bu anlaşmalar ve AB üyelik yükümlülüğü olarak Türkiye'de Saydamlığın Artırılması ve Kamuda Etkin Yönetimin Geliştirilmesi Eylem Planı(2002-2004) ile Saydamlığın Artırılması ve Yolsuzlukla Mücadelenin Güçlendirilmesi Stratejisi ve Eylem Planı(2010-2014) ilan edilip uygulanmıştır. Son olarak 30.04.2016 tarihinde 2016-2019 yılları arasında uygulanacak Saydamlığın Artırılması ve Yolsuzlukla Mücadelenin Güçlendirilmesi Eylem Planı 64. Hükümet tarafından kamuoyuna duyurulmuştur. Son eylem planı incelendiğinde yolsuzluğun önlenmesi ve saydamlığın artırılması kapsamında Kamu Görevlileri Etik Kurulu rehberliğinde kamu yönetimi içerisindeki her bir meslek grubu için ayrı etik ilkelerin belirlenmesinden Kamu Denetçiliği Kurumunun etkinliğinin artırılmasına kadar uzanan 21 maddelik bir eylem planının (<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160430.htm>, E.T:21.05.2016.) oluşturulduğu görülmektedir.

Tüm bu bilgiler ışığında yolsuzlukla mücadele ile gündeme gelen etik yapılanma ve düzenlemelerin politika transfer süreciyle Türk kamu yönetimine taşındığı söylenebilir. Genel olarak politika transfer süreciyle değerlendirildiğinde etik kurulun kurulması ve etik ve yolsuzlukla ilgili yasal düzenlemelerin yapılmasında rol oynayan iç aktörler seçimle iş başına gelenler(iktidar), siyasi partiler ve bürokratlardır. Dış aktörler ise AB, OECD, Avrupa Konseyi, BM ve IMF gibi uluslararası kuruluşlardır. Yukarıda bahsedilen düzenlemeler göz önüne alındığında; bir taraftan etikle ilgili düzenleme ve yapılanmalar ülkeye transfer edilirken, diğer taraftan uluslararası işbirliğine ilişkin anlaşmalar ile yolsuzlukla mücadele ülkenin temel politikalarından biri haline getirilmiştir. Politika transferinin yapılma nedeniyse uluslararası örgütlere üyelik ve uluslararası uzlaşma ve fikir birliğine uyum olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle AB'ye üyelik yükümlülükleri doğrultusunda söz konusu düzenlemelerin hayata geçirildiği göz önüne ele alındığında, transfer gönüllü transferden öte yükümlendirici bir niteliğe sahip zorlayıcı transfer özelliği göstermektedir. Transfer edilen şey, etik ve yolsuzlukla mücadele konusunda kurumsal yapı ile kamuda yolsuzlukla mücadeleye ve etik yönetime ilişkin fikir, tutum ve kavramlardır. Ancak Saydamlığın Artırılması ve Yolsuzlukla Mücadelenin Güçlendirilmesi Eylem Planları transfer edilenlerin sadece bunlarla sınırlı olmadığını; aynı zamanda yolsuzlukla mücadele ve etik yönetime ilişkin politikanın devletin temel politikalarından biri haline geldiği göstermektedir.

Sonuç

20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren siyaset bilimciler tarafından üzerinde durulan konulardan birisi, politika transferi olmuştur. Ancak kamu yönetimi literatüründe yeni bir kavram olsa da politika transferi geçmişten bu yana var olan bir olgudur. Politika transferi özellikle 1980 sonrası az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde Dünya Bankası ve IMF politikalarının kamu yönetimi reformlarıyla bu ülkelere doğrudan veya dolaylı yollardan aktarılması/yayılmasını açıklamada önemli bir araç olmuştur. Nitekim AB'ye adaylık sürecinde Türk kamu yönetiminde yolsuzlukla mücadele çerçevesinde oluşturulan ve uygulamaya geçirilen etik yapılanma ve düzenlemelerde politika transferinin etkili olduğu görülmektedir. Bu alanda Türk kamu yönetiminde bu alana ilişkin sınırlı yayınlar olmakla birlikte son dönemde uygulama alanına dönük çalışmalar hız kazanmıştır.

Bu bağlamda politika transferi kuramı çerçevesinde analiz edilen kamu yönetimindeki etik yapılanma ve düzenlemeler konusunda bu çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır.

- Etik konusunda yapılanma ve düzenlemelerde iç aktörler ve dış aktörlerin talepleri arasında bir uyum bulunmaktadır. Ancak iç aktörlerin etkisinin sınırlı olduğu ve dış aktörlerin yükümlendirici ve zorlayıcı etkisinin baskın olduğu görülmektedir.
- Türk kamu yönetiminde etik yapılanma ve düzenlemelerde başat aktör AB'dir. İlerleme raporları, katılım ortaklığı belgeleri ve ulusal programlar ile Türkiye'den etik yapılanma ve

düzenlemelerin yapılması istenmektedir. Ayrıca bu konuda yapılan düzenlemelerin gerekçelerine bakıldığında AB ve diğer uluslararası örgütlerin etkili olduğu görülmektedir. Tüm bu özellikleriyle ele alındığında esasında transfer, karşılıklı ve gönüllü olmaktan ziyade tek taraflı ve zorlayıcı/dayatmacı bir niteliğe sahiptir.

- Etik yapılanma ve düzenlemeler AB'ye uyum çerçevesinde transfer edildiği için Türk kamu yönetiminde etik sorunların çözümünde yeterli olmamıştır. Nitekim getirilen düzenlemeler uygulama ile hayat bulurlar. Ancak AB'ye üyelik çerçevesinde uygulamada bugüne kadar yapılan etik düzenlemelerin Türk kamu yönetimince yeterli işlevliliğe ulaşmadığı da bir gerçektir. Dolayısıyla bu durum politika transferinin hangi derecede, hangi aktörlerle, nereden ve nasıl yapıldığının yanı sıra o ülkenin kendi dinamiklerince(ekonomik, sosyal, kültürel yapı, kurumsal örgüt kültürü ve iklimi vb.) desteklenmediği müddetçe başarıya ulaşamayacağını göstermektedir.

Sonuç olarak Türk kamu yönetiminde etik yapılanma ve düzenlemeler AB'ye uyum kapsamında yolsuzlukla mücadele politikalarının bir sonucu olarak transfer edilmiştir. İç dinamikler tarafından yeterli desteğe sahip olmayan bu transfer uluslararası örgütler aracılığıyla gelişmiş ülkelerin kamu yönetimine ilişkin etik yapıların ve düzenlemelerin Türk kamu yönetimine aktarılması şeklinde olmuştur. Bu nedenle transfer edilen yapıların ve düzenlemelerin uygulamada işlevlik kazanması ancak iç dinamiklerce desteklenmesi halinde hayat bulacaktır.

Kaynakça

- AB Bakanlığı,(2008), *2008 Ulusal Program*, http://www.ab.gov.tr/files/UlusalProgram/UlusalProgram_2008/Tr/pdf/ii_siyasikriterler.pdf.
- AB Bakanlığı, (2008), *2008 Katılım Ortaklığı Belgesi*,http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2007.pdf.
- AB Bakanlığı,(2006), *2006 AB İlerleme Raporu*, http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/TurkiyeIlerleme_Rap_2006.pdf.
- AB Bakanlığı,(2004) *2004 AB İlerleme Raporu*, http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_IlerlemeRap2004.pdf.
- Akarsu, B., (1998).*Felsefe Terimleri Sözlüğü*, 7. Baskı. İstanbul: İnkilap Yayınevi.
- Balkan, A., (2009) Genel İdari Usul Yasa Tasarısı ve Kamu Yönetimi Etiğine Katkısı, *Kamu Etiği Sempozyum Bildirileri*, Cilt:2, TODAİE, s.869-888.
- Bauman, Z., (1998).*Postmodern Etik*, Alev Türker (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Cooper, P., Brady L. P., Hardeman, H., Olivia, H.,A, Naff, K. C., Ott J. S., White, H., (1998).*Public Administration for the Twenty-First Century*, Harcourt Brace College Publishers, Fort Worth.
- Bilgin, K. U., (1997). Kamu Yönetiminde Yönetimsel Etiğin Yönetim Ölçeğinde Değerlendirilmesi, *21. Yüzyılda Nasıl Bir Kamu Yönetimi Sempozyumu*, Ankara: TODAİE Yayınları.
- Birinci, G., (2009) Kamu Etiği ve İnsan Hakları, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:8, s. 123-144.
- Cevizci, A., (2002).*Etiğe Giriş*, İstanbul: Paradigma
- Cooper, T. L., (1994). *Handbook of Administrative Ethics*, NewYork: Marcel Dekker.
- Çam, E., (1990). *Siyaset Bilimine Giriş*, İstanbul: Der Yayıncılık.
- Çiner, C. U., (2009) Türkiye'de Kalkınma Ajanslarının Kuruluş Süreci, *Çalışma Ortamı*, Sayı:115, s. 16-19.
- Denhardt, K. G., (1988).*The Ethics of Public Service*, New York: Greenwood Press.

- Demiral, N., (2009). Avrupa Birliği'nde Etik ve Türkiye'ye Yansımaları, *Kamu Etiği Sempozyum Bildirileri*, Cilt:1, Ankara: TODAİE, s.195-208.
- Demirci G. A., (2010). Bir Politika Transferi rneđi Olarak Türkiye'de Kadro Sisteminin İnşası, *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, Cilt:4, Sayı:8-9-10, , s.143-168.
- Dolowitz, D., Marsh, D., (2000). Learning From Abroad: The Role of Policy Transfer in Contemporary Policy Making, *Governance*, Sayı:13 (1), s.5-24.
- Dolowitz, D., Marsh, D., (1996). Who Learns What From Whom: A Review Of Policy Transfer Literature, *Political Studies*, Cilt:XLIV, s.343-357.
- Eryılmaz, B., (2004).*Kamu Yönetimi*, İstanbul: Erkam Matbaası,
- Eyestone, R., (1977) Confusion and Innovation, *The American Political Science Review*, Sayı:77(2), s.441-447.
- Genç, F. N., zgr, H., Kılınç, G., (2009). Seçilmiş Uluslararası Kamu Yönetimi Dergilerinde Etik ile İlgili Kuramsal ve Kavramsal Tartışmalar, *Kamu Etiği Sempozyum Bildirileri-1*, 25-26 Mayıs Ankara: TODAİE, s.75-100.
- Genç, F. N., Demirci, M., (2008). Türkiye'de Kamu Yönetimi Reform Sürecinde Etik Yapılanma, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt:41, Sayı:2, Ankara: TODAİE, s.43-58.
- Gilman, S. C. , (1999). Public Sector Ethics and Government Reinvention, *Public Integrity*, s:1, s.175-192.
- Gore, Al, The New Job of The Federal Executive, *Public Administration Review*, Sayı:54(4), s.317-321.
- Gore Al, (1993). *NPR 93-a Report of the National Performance Review*, Washington DC: Government Printing Office.
- Güler Ayman, B., (2005). *Yeni Sađ ve Devletin Değişimi(Yapısal Uyarılama Politikaları 1980-1995)*, 2. Baskı, Ankara: İmge Yayınevi,
- Hitt, W. D., (1990).Ethics and Leadership, *Putting Theory into Practice*, Colombus:Batelle Press.
- Hunbury, G. L., (2004). A Pracademic's Perspective of Ethics and Honor: Imperatives for Public Services in the 21st Century!, *Public Organization Review*, Sayı:4, s.187-204.
- İnal, K., (1996). Sosyalist Etik, *Gelecek Dergisi*, Sayı:1-3,
- Keser, A., (2012). Politika Transferi ve Türk Kamu Yönetiminde Etik, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt:43, Sayı:4, Ankara: TODAİE, s.25-50.
- Karasu, K., (2001).*Profesyonelleşme Olgusu ve Kamu Yönetimi*, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı.
- Kernaghan, K., Dwivedi, O. P. , (1983). Public Service Ethics: Issues and Ideas, *Ethics in the Public Service: Comparative Perspective*, (Eds. K. Kernaghan ve O. P. Dwivedi), Brussels: IAS, s.37-48.
- Knill, C., (2005). Introduction: Cross-National Policy Convergence: Concepts, Approaches and Explanatory Factors, *Journal of European Public Policy*, Sayı:12(5), s.764-774.
- Kılavuz, R., (2002). Yönetsel Etik ve Halkın Yönetsel Etik Oluşumuna Etkileri, *C.. Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 26, No:2, s.258-266.
- Kutlu, ., (2004).*Gelişmiş lkeler ve Türkiye'de Kamu Reformu ve Yönetimin Yeniden Dzenlenmesi*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Kutlu, ., (2001).*Administrative Reform in The UK: The Next Steps Agencies Reform and Its Applicability to Turkey*, Unpublished PhD Thesis submitted to the University of Exeter.
- Maesschalck, J., (2004) Approaches to Ethics Management in the Public Sector, *Public Integrity*, Sayı:7, s.20-41.
- Mossberger, K., Wolman, H., (2003). Policy Transfer as a from of Prospective Policy Evaluation: Challenges and Recommendations, *Public Administration Review*, Sayı:63(4), s.428-440.

- OECD, (2003).*Kamu Hizmetinde Etik: Güncel Sorunlar ve Uygulama*, İstanbul: TÜSİAD.
- Okçu, M., (1998) Kamu Yönetimi ve Ahlak: Yönetimsel Ahlak Üzerine Düşünmek mi Yoksa Modern Kamu Yönetimini Yeniden Düşünmek mi? *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt:41, Sayı:2, Ankara: TODAİE, s.21-42.
- Öktem, M. K., Ömürganülşen, U., (2005). Kamu Yönetiminde Etik Çalışmalarına Yönelik Genel Bir Çerçeve Arayışı, 2. *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu*, 18-19 Kasım 2005, Sakarya, s.231-237.
- Övgün, B., (2013).*Türkiye’de Kamu Yönetiminin Dönüşümü*, Ankara: Nika Yayıncılık.
- Özdemir, M., (2008). Kamu Yönetiminde Etik, *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:4, Sayı:7, s.179-195.
- Peters, B. G., (1997). Policy Transfer Between Governments: The Case of Administrative Reforms, *West European Politics*, Cilt: 20, Sayı:4, s.71-88.
- Pieper, A., (1999).*Etiğe Giriş*, V.Atayman, G. Sezer (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Seeliger, R., (1996). Conceptualizing and Researching Policy Convergence, *Policy Studies Journal*, Sayı:24(2), s.287-306.
- Shafritz, J. M., Russell. E. W., (2005).*Introducing Public Administration*, New York: Pearson Education Inc.
- Sobacı, M. Z., (2011). Politika Transferi Bağlamında Kamu Yönetiminde Neo-Liberal Reformların Yayılması: Açık Toplum Enstitüsünün Rolü, *Sosyo-Ekonomi*, s.191-210.
- Sobacı, M. Z., (2009).*İdari Reform ve Politika Transferi Yeni Kamu İşletmeciliğinin Yayılışı*, Ankara: Turhan Kitapevi.
- Stone, D., (1999). Learning Lessons and Transferring Policy Across Time Space and Disciplines, *Politics*, Sayı:19(1), s.51-59.
- Şahin, A., (2007) Türk Kamu Yönetiminde Reform Çalışmaları ve Uluslararası Kurumsal Çevrenin Etkisi, *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Sayı:14, Konya, s.49-76.
- Şahin, A, Emimi Tufan, F., (2006). Kamu Yönetiminde Değişim Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Yöntemleri: Konya Büyükşehir Belediyesinde Bir Uygulama, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt:11, Sayı:2, s.43-62.
- Türköne, M., (2006).*Siyaset*, Ankara: Lotus Yayınevi,
- TÜSİAD, (2005).*Devlette Etikten Etik Devlete: Kamu Yönetiminde Etik, Yasal Alt Yapı Saydamlık ve Ayrıcalıklar Tespit ve Öneriler*, Cilt:2, İstanbul: TÜSİAD.
- Usta, A., (2010). Kamu Görevlisinin Etik Amaç ve Ahlaki Yükümlülüğüne Yönelik Bir Değerlendirme, *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 468, s. 159-181.
- Vergara, F., (2006).*Liberalizmin Felsefi Temelleri: Liberalizm ve Etik*, Ankara: İletişim Yayınları.
- Wolman, H., (1992), Understanding Cross-National Policy Transfers: The Case of British and The United States, *Governance*, 51/1, s.27-45.
- Yakupoğlu, M. M., (1997). *Ahlak ve Şiddet*, İstanbul: Göçebe Yayınları.